

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/121040>

Please be advised that this information was generated on 2019-05-19 and may be subject to change.

TEN GELEIDE

DEFENSIE

– Marcel Wissenburg –

Om maar gelijk de open deur in te trappen: het Nederlands defensieapparaat heeft het niet makkelijk gehad, de laatste kwart eeuw. De grote vijand van vroeger is verdwenen, de internationale conflicten veranderen van aard en plaats, de structuren waarbinnen de Nederlandse Defensie vorm krijgt, veranderen (misschien mee), er heeft zich een wereldwijde technologische revolutie voltrokken die in diepte en snelheid haar gelijke niet kent, een revolutie die vriend en vijand volkomen nieuwe wapens en SWOTs heeft gegeven – en tegelijkertijd wordt jaar op jaar voor miljarden in het defensiebudget gesneden. En al hoort het natuurlijk geen verschil meer te maken (het is immers 2013, niet 1813), een andere omwenteling mag toch ook wel genoemd worden: de VVD heeft de eerste vrouwelijke minister van Defensie geleverd.

Vandaar dat *Liberaal Reveil* dit nummer speciaal wijdt aan de toekomst van de Nederlandse Defensie; een indrukwekkende reeks auteurs heeft zich bereid getoond bij te dragen aan deze reflectie.

In een eerste artikel plaatsen Marno de Boer, Ghassan Dahhan en Stephan de Vries de belangrijkste actuele debatten in context. Wat is er nu precies gebeurd met Defensie sinds 1989? Hoeveel is bezuinigd en waarop, en waar is geïnvesteerd? Wie is de vijand? Hoe zijn de taken van Defensie veranderd – niet alleen in Nederland maar ook elders? De auteurs stellen dat Nederland aan de vele, vele internationale vredes- en andere operaties die sinds de val van de Muur wereldwijd zijn ondernomen nog steeds uitstekend kan *bijdragen* maar zelf geen operaties meer kan *dragen*. Hetzelfde geldt voor veel bondgenoten, die immers ook niet onder bezuinigingen uit konden komen. Betekent dit dat verder bezuinigen uitgesloten is? De Boer, Dahhan en De Vries zien toch mogelijkheden voor verder, *smart* bezuinigen: enerzijds natuurlijk door betere internationale coöperatie, zeker in Europees verband, maar meer nog door zelf keuzes te maken en een doordachte defensiestrategie neer te zetten, waarbij elk vooroordeel getest moet worden. Zo laten zij

zien dat het uiterst twijfelachtig is of Defensie wel de meest aangewezen plek is om de *war on terror* te voeren – karakter en omvang van het moderne terrorisme lenen zich daar niet voor. De grootste gevaren voor stabiliteit en veiligheid zien de auteurs eerder aan de (zuid)oostelijke grenzen van Europa – op de Balkan blijft bijvoorbeeld een etnische veenbrand smeulen. Zowel materiaal en technologie als coöperatieve structuren zouden op zulke scherp geïdentificeerde risico's moeten worden afgestemd, waardoor Defensie tegelijk *lean* en *mean* kan worden.

Bram Boxhoorn stelt de vraag wat de rol van de NAVO is en kan zijn, nu het Westen niet langer het *Evil Empire* (de woorden van Ronald Reagan) tegenover zich vindt. De gordel van instabiliteit die ontstond door de ineenstorting van het bipolaire systeem betekent natuurlijk dat de NAVO een nieuwe missie kan krijgen. Daar lijkt ze echter niet altijd even eenvoudig in te slagen. NAVO lijkt soms intern verdeeld te zijn tussen een Amerikaans en een Europees kamp – niet alleen gaat het daarbij om geld maar ook om diepgaande verschillen van inzicht in wat nu precies de gedeelde belangen zijn die door gezamenlijke operaties zouden worden gediend – men denke aan Libië en Servië. Belangrijk is echter ook dat Europa binnen NAVO zelf verdeeld is tussen West-Europese staten voor wie 1945 het ijkpunt in de geschiedenis is, en Midden Europa dat vanwege 1989 met een heel andere blik oostwaarts kijkt. Alle mogelijke verdeeldheid ten spijt echter: Nederland heeft een bijzonder belang bij een stabiele en veilige wereld, en in NAVO-verband zijn de Verenigde Staten daarbij uiteindelijk onmisbaar; hoezeer ook de EU en Europa politiek kunnen gaan concurreren met de NAVO als forum voor veiligheidsvraagstukken, voor echte *power* is er geen alternatief.

Grote actuele debatten over Defensie zijn alleen goed te begrijpen tegen de achtergrond van de vragen naar de Nederlandse strategie en de internationale inbedding van het apparaat – en geen debat verloopt momenteel vuriger dan dat over de *Joint*

Strike Fighter, de beoogd opvolger van de F-16. Peter Wijninga geeft een uiterst heldere analyse van de hoofdvragen in dit debat – en heldere antwoorden. Zijn stelling, tegen een aanbeveling van het Instituut Clingendael in, is dat Nederland zich hoe dan ook kwetsbaarder maakt wanneer ze niet beschikt over een straaljager; *drones* (bijvoorbeeld) bieden onvoldoende perspectief. Wijninga wijst er verder op dat de JSF niet de duurste vervanger van de F-16 is, en dat de Europese (ook Nederlandse) bijdrage aan de ontwikkeling, en daarmee ook de toekomstige bijdrage aan de productie, van de JSF zeker geen eenzijdige kostenpost maken.

Diezelfde JSF speelt op de achtergrond mee in de bijdrage van Dick Zandee. Zandee bespreekt de mogelijkheden van (verdere) Europese samenwerking op het terrein van Defensie. Al wil elke Europese natie – begrijpelijk – haar eigen verantwoordelijkheid voor haar eigen Defensie behouden, toenemende financiële druk stimuleert toch verdere Europese samenwerking. Evenals Boxhoorn wijst Zandee erop dat Europese samenwerking niet per se samenwerking in EU-verband is – noch echter vormt de NAVO steeds de noodzakelijke context. Moderne samenwerking is zeker diepgaander dan in vroeger tijden, maar de samenwerkingsvormen zijn ook complexer en diffuser geworden: soms gebaseerd op gedeelde belangen, soms op functionele basis, soms gegroeid en soms geschapen. In welke vorm ook, in zulke defensieclusters zal nationale soevereiniteit een rol blijven spelen. Zandee analyseert drie scenario's – in niet al die scenario's is de JSF onmisbaar; alle echter impliceren dat Nederland zich meer zal moeten specialiseren en daarom ook meer moet samenwerken.

Aan tactiek ligt strategie ten grondslag, aan strategie een politieke filosofie. De keuze tussen scenario's en strategieën wordt uiteindelijk bepaald door de vraag hoe we willen dat onze samenleving er in de toekomst uit gaat zien. Fleur de Beaufort en Patrick van Schie ontwikkelen een liberale visie op Defensie, waarin gegeven is dat Nederland als samenleving, gezamenlijk project en natie-staat bestaansrecht heeft en houdt. Het is onvermijdelijk dat landsverdediging de eerste taak van de overheid is, als die samenleving er een moet blijven die vrij is en haar leden vrijheid en zekerheid biedt. Dat betekent enerzijds dat er grenzen zijn aan de wenselijkheid van samenwerking in Europees verband: er is geen 'nooit meer oorlog' garantie puur door het bestaan

van de EU. Het betekent anderzijds dat vredesoperaties, hoe moreel wenselijk deze soms ook kunnen zijn, niet de eerste prioriteit van het Nederlands defensieapparaat kunnen en mogen zijn.

Voormalig defensie-minister Wim van Eekelen breekt vervolgens toch een lans voor die Europese samenwerking – maar, en hierin zal hij De Beaufort en Van Schie aan zijn kant vinden, zonder er een panacee in te zien. Waar Van Eekelen ons aan herinnert is dat wij misschien de VS nodig hebben, maar de VS niet altijd ons. De aandacht van de VS verschuift naar haar westkust en dat wat daar tegenover ligt: Azië. Europa moet voortaan meer haar eigen strijdrok ophouden – en (met een verwijzing naar het eerder genoemde Clingendael rapport) wil Nederland slagvaardig blijven, dan zal *pooling and sharing* in Europees verband toch niet bij voorbaat moeten worden afgewezen.

VVD-Tweede Kamerlid Ybeltje Berckmoes-Duindam bespreekt een ander aspect van het dilemma van bezuinigen, reorganiseren en zichzelf heruitvinden: de effecten voor het defensiepersoneel zelf. Bezuinigen op defensie, in welke vorm en mate ook, is per definitie kapitaalvernietiging: goed opgeleid personeel wordt weggestuurd, geschikt toekomstig personeel wordt afgeschrikt, de hoogst opgeleide specialisten vertrekken naar het bedrijfsleven, en alerhande slechts met grote moeite weer op te bouwen onderdelen verdwijnen met al hun expertise en potentieel. Ombuigen bij Defensie moet dan ook gebeuren met aandacht voor meer dan strategie en *the big picture* alleen – er moet ook een duurzaam personeelsbeleid deel van uitmaken, met duidelijkheid voor zittend en toekomstig personeel, met een effectiever wervingsstrategie, en met – weer een kleine revolutie bij Defensie? – een heroverweging van het huidige rangensysteem, dat niet altijd recht doet aan belang en expertise van de specialist.

Door al deze zorgvuldige analyses, die ogenschijnlijk in verschillende richtingen wijzen, schijnt toch uiteindelijk één gedachte breed te worden gedragen: al moet Nederland voor de lange termijn op haar zaak blijven letten en zeker niet rekenen op eeuwige vrede in Europa, op de korte en middellange termijn zijn nationale veiligheid en internationale rechtsorde gediend bij specialisatie van het eigen defensieapparaat en diversificatie van functionele samenwerkingsverbanden.

Comme il faut is het laatste woord in deze *special* aan de minister, Jeanine Hennis-Plasschaert, met

een tegen de achtergrond van de voorgaande bijdragen zeer herkenbaar - en helder - commentaar.

Prof.dr. M.L.J. Wissenburg is onder meer hoogleraar Politieke Theorie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en redactielid van Liberaal Reveil.

Oproep van de redactie

Het septembernummer van *Liberaal Reveil* zal in het teken staan van het thema 'fiscaliteit'. Heeft u uitgesproken opvattingen of originele ideeën over bijvoorbeeld de hervorming van het belastingstelsel, een specifieke soort belasting of belastingen in Europees verband? Dan nodigt de redactie u graag uit om uw ideeën op papier te zetten en uw bijdrage voor *Liberaal Reveil* naar de redactie op te sturen.

Artikelen in *Liberaal Reveil* zijn op een wetenschappelijke manier geschreven, hebben een liberale invalshoek en een omvang van ongeveer 2500 woorden. De uiterste datum voor het insturen van uw bijdrage is 5 augustus 2013. Mocht u een artikel willen schrijven, stuurt u dan een bericht aan Charlotte Maas (eindredacteur): maas@teldersstichting.nl.

De aangeboden kopij zal ter beoordeling aan de redactie worden voorgelegd, waarna besloten wordt over plaatsing ervan.